מנורת המאור — נטילת ידים

נטילת ידים

ובקר בקומו ממטתו יפנה ויטול ידיו, כדי שיהיה כל גופו נקי מבית ומחוץ. מפני שקרביו של אדם צריכין להודות להב"ה, שנאמר (תהלים קג, א) ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו, וכתיב, כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. לפיכך צריך כל איבריו של אדם להיות נקיים בשעת התפלה. וגרסי' במ' ברכות בפ' מי שמתו. ת"ר היה צריך לנקביו אל יתפלל, ואם התפלל תפלתו תועבה. אמ' רב זביד ואיתמ' רב יהודה, לא שנו אלא שאין יכול לעמוד על עצמו, אבל יכול לעמוד על עצמו תפלתו תפלה. ועד כמה. עד פרסה. פי' שיכול לעמוד על עצמו, לסבול שלא יצא לנקביו, בכדי מהלך פרסה, שהוא כמו שעה אחת. אמ' רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, הרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה, יפנה ויטול ידיו, וקורא קרית שמע ומתפלל. ואמ' רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפלין וקורא ק"ש ומתפלל, עליו הכתוב אומר, ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה'. וכתי' (תהלים כו, ז) לשמיע בקול תודה ולספר כל נפלאותיך. ואחר שיפנה, יטול פניו ידיו ורגליו. וידקדק לערות המים על ידיו שלשה פעמים או יותר, מפני שרוח רעה שורה על הידים קודם נטילה, ואינה סרה עד שיערה עליהם המים לפחות שלש פעמים. וצריכין המים להיות נקיים. וצריך להיות הכלי שנוטל ממנו שמחזיק רביעית או יותר. וצריך ליזהר שלא ליגע קודם נטילת ידים של בקר לפה ולחוטם ולאזנים ולעינים, מפני רוח רעה השורה על הידים בלילה. כדגרסי' במסכת שבת יד לפה תקצץ, יד לעינים תקצץ, יד לחוטם תקצץ, יד לאזנים תקצץ, יד מסמא, יד מחרשת, יד מעלה פוליפוס. פי' שהיד מסמא אם נגעו ידיו בעיניו קודם נטילה, והיד מחרשת אם נגע באזניו, והיד מעלה ריח רע בפיו אם נגע בידו בפיו קודם נטילה.

וגרסי' במדרש יהי אור בשעה שאדם ישן בלילה, נשמתו יוצאה ממנו ולא ישלוט בגופו. ובזמן שהוא ישן שוכבים כל תנועותיו ורוח טומאה שורה עליו. ואיפשר שרוחין בישין נקבות באין ומתחממין ממנו ומולידין ממנו רוח רעה, והן הנקראין נגעי בני אדם. שאין לך אדם שהוא ישן בלילה שלא תצא נשמתו ממנו ונחשב כמת. וכיון שישאר הגוף בלא נשמה שהיא קדושה, רוח טומאה שורה עליו ויטמא בה. ולפיכך אסור לו לאדם להעביר ידיו על עיניו בבקר עד שיטול את ידיו.

ועוד גרסי' במדרש יהי אור בשעתא דבר נש קאים מערסיה בצפרא, בעי לדכאה גרמיה בקדמיתא, לבתר יקבל עילויה האי עול דמלכותא. וכל המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם. ומעשה בר' אלעזר שפקפק בנטילת ידים, ונדוהו חכמים, וכשמת סקלו את ארונו. וגרסינן במסכת עירובין בפרק עושין פסין. ת"ר מעשה בר' עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים, והיה יהושע הגרסי משמשו. בכל יום היו מכניסין לו מים במדה. פעם אחת מצאו שומר בית האסורים. אמ' לו, בכל יום מימיך מועטין והיום מימיך מרובים, שמא לחתור בית האסורים אתה צריך, שפוך חציין והנח

חציין. כשהגיע אצל ר' עקיבא, אמ' לו יהושע אי אתה יודע שזקן אני וחיי תלויין בחייך. שח לו כל אותו מאורע. אמ' לו, תן לי מים ליטול ידי. אמ' לו, לשתות אין מגיעין, ליטול ידיך מגיעין. אמ' לו, מה אעשה שחייבו רז"ל עליהם מיתה, דתניא כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה, ר"ל בידי שמים, מוטב שאמות מיתת עצמי ואל אעבור על דברי חבירי. אמרו לא טעם כלום עד שהביאו לו מים ונטל ידיו. וכששמעו חכמים בדבר, אמרו בזקנותו כך בילדותו על אחת כמה וכמה, בבית האסורים כך, שלא בבית האסורים על אחת כמה וכמה.

הכל כשרין ליטול מהן לידים, ואפי' חרש שוטה וקטן, ואפי' מן הגוי ומן העבד. אבל אין נוטלין מן הקוף, שצריכין המים שיבאו מכח אדם. וגוים ועבדים כנעניים נכללין הן בשם בני אדם. ונוטלין הידים עד הפרק שהוא ראש. שכך היו הכהנים מקדשין ידיהם ורגליהם בשעת עבודה. דתניא ת"ר קידוש ידים ורגלים עד לפרק. ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו על נטילת ידים. וכל פעם שרוצה לאכול פת צריך ליטול ידיו ולברך על נטילת ידים. וכל היום כשעושה צרכיו בין לגדולים בין לקטנים נוטל ידיו ומברך אשר יצר. אבל אם דעתו לאכול מיד יברך על נטילת ידים ואשר יצר. ולשון נטילה על שם הכלי שנוטלין ממנו ששמו אנטל, ומלשון, נכרתו כל נטילי כסף. ומנין התיבות שבברכת נטילת ידים שלשה עשר, והאנטל שהוא הכלי הרי ארבעה עשר, כמנין י"ד. וכמנין ארבעה עשר איברים שביד עד ראשי האצבעות שהוא הפרק. ואם אין לו כלי ליטול ידיו ממנו, אלא כלי גדול כגון חבית או כיוצא בה, ואינו יכול לערות מים שבתוכו על ידיו, ירחץ ידיו בתוכו ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו על רחיצת ידים. והוא הדין בנהר או במקוה. ואם אין לו מים, יקנח ידיו בצרור או בעפר או בחול או בדבר שמקנח, ומברך על נקיות ידים. והני מלי לתפלה, אבל לאכול פת אינו רשאי לאכול עד שיטול ידיו במים נקיים. כל דבר שחוצץ לטבילה חוצץ לנטילה, כגון בצק וטיט שעל היד או תחת הצפורן, או זפת או שעוה או רטייה וכיוצא בהן. ובכל פעם ופעם שמתפלל אדם יטול ידיו קודם. ומקצת גאונים פסקו שצריך לברך על נטילת ידים. והפסקנין האחרונים פסקו דוקא לתפלת שחרית נוטל ומברך, ולשאר תפלות נוטל ואינו מברך. קם ממטתו בבקר ולא הוצרך לנקביו, לא לגדולים ולא לקטנים, נוטל ידיו ואינו מברך אשר יצר, אלא על נטילת ידים בלבד, ואומר מיד אלהי נשמה וכו'. וכתב הר' יעקב זצ"ל באורח חיים שצריך לומר בברכת אשר יצר חלולים חלולים ולא חללים חללים, לפי שחלולים חלולים בגימטריא עולה למנין רמ"ח, כמנין איבריו של אדם. ואחר שיטול ידיו, יתעטף בציצית, מעומד, ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו להתעטף בציצית.